

**SPRAWOZDANIE
Z MIĘDZYNARODOWEJ
KONFERENCJI NAUKOWEJ
W 75. ROCZNICĘ
UCHWALENIA KONWENCJI
W SPRAWIE ZAPOBIEGANIA
I KARANIA ZBRODNI
LUDOBÓJSTWA „PRAWNE
I SPOŁECZNE SKUTKI
ZBRODNI PRAWA
MIĘDZYNARODOWEGO
W UKRAINIE”, WARSZAWA
14 GRUDNIA 2023 R.**

Andriy Kosyło

Katedra Kryminologii i Polityki Kryminalnej
Centrum Badań Zbrodni Międzynarodowych
IPSIR Uniwersytet Warszawski
ORCID: 0000-0002-7064-0842
e-mail: a.kosylo@uw.edu.pl

Międzynarodowa konferencja naukowa w 75. rocznicę uchwalenia Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa pt. *Prawne i społeczne skutki zbrodni prawa międzynarodowego w Ukrainie* odbyła się w dniu 14 grudnia 2023 r. w Sali Senatu Pałacu Kazimierzowskiego Uniwersytetu Warszawskiego.

Zbrodnie prawa międzynarodowego, obejmujące w szczególności zbrodnie ludobójstwa, zbrodnie przeciwko ludzkości, zbrodnie wojenne i zbrodnie agresji, stanowią najpoważniejsze przestępstwa zagrażające całej ludzkości. Rosyjska agresja przeciwko Ukrainie ujawniła słabość wielu instytucji międzynarodowych powołanych do zapewnienia pokoju i bezpieczeństwa w Europie i na świecie. W obliczu ostatnich wydarzeń kwestia pociągnięcia do odpowiedzialności sprawców zbrodni międzynarodowych wcale nie pozostaje jednoznaczna. Wymaga ona dodatkowego zaangażowania na różnych płaszczyznach, również naukowo-badawczej. Działania agresora, nakierowane na zniszczenie państwa ukraińskiego, obejmują ataki na ludność cywilną i infrastrukturę niezbędną do funkcjonowania społeczeństwa. Skala i charakter działań wojennych spowodowały, że miliony Ukraińców szukają schronienia i otrzymują je w krajach europejskich, w tym w Polsce: istotną rolę w pomocy uchodźcom odgrywają organizacje społeczeństwa obywatelskiego. Celem konferencji było przedstawienie wyników badań z zakresu międzynarodowego prawa karnego, kryminologii i innych nauk społecznych nad prawnymi oraz społecznymi skutkami zbrodni międzynarodowych popełnionych przez rosyjskiego agresora w Ukrainie.

Konferencja została zorganizowana przez Centrum Badań Zbrodni Międzynarodowych, Centrum Analiz Kryminologicznych, Katedrę Kryminologii i Polityki Kryminalnej oraz Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Wydziału Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego.

Partnerami wydarzenia byli Polska Sekcja Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego (AIDP), Fundacja Sunflowers, Kharkiv Human Rights Protection Group oraz Projekt Unii Europejskiej Pravo-Justice.

Konferencję otworzyła dr hab. Aneta Gawkowska, profesor UW, dziekanka Wydziału Stosowanych Nauk Społecznych. Następnie uczestników konferencji przywitali dr hab. Tomasz Kaźmierczak, prof. UW, dyrektor Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, oraz dr hab. Beata Gruszczyńska, profesor UW, przewodnicząca Rady Programowej Centrum Analiz Kryminologicznych UW. Swoje pozdrowienia dla uczestników konferencji przekazał prof. Andrzej Rzepliński, przewodniczący Rady Programowej Centrum Badań Zbrodni Międzynarodowych UW, który nie mógł wziąć bezpośredniego udziału w konferencji.

Obrady podczas konferencji były prowadzone w czterech panelach, z których trzy zostały poświęcone zagadnieniom międzynarodowego prawa karnego, a jeden – wyzwaniom w obszarze polityki społecznej. I i II panel były prowadzone w języku angielskim. III i IV – w języku polskim. Wszystkie wystąpienia były symultanicznie tłumaczone z języka angielskiego na język polski i odwrotnie – z języka polskiego na język angielski. Ponadto uczestnikom, którzy brali udział w konferencji on-line, zapewniono symultaniczne tłumaczenie na język ukraiński.

Moderatorką I panelu była dr hab. Hanna Kuczyńska, profesor Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk. Podczas tego panelu swoje wystąpienia wygłosili:

- prof. David Donat Cattin, profesor w Center for Global Affairs, New York University, członek Rady Nadzorczej Global Institute for the Prevention of Aggression – tytuł wystąpienia: *The ICC investigations and prosecutions on international crimes perpetrated in the framework of the war of aggression in and against Ukraine, and the urgent need to reform its limited jurisdiction on the crime of aggression*;
- dr Yuriy Bielousov, dyrektor Departamentu Zbrodni Wojennych Prokuratury Generalnej Ukrainy – tytuł wystąpienia: *Peculiarities of the national system of Ukraine for prosecution of international crimes*;
- Yevgen Zakharov, prezes Kharkiv Human Rights Protection Group – tytuł wystąpienia: *Approach of the Kharkiv Human Rights Protection Group to documenting and analysing international crimes and assisting victims*.

Prof. David Donat Cattin w swoim wystąpieniu zwrócił uwagę na aktualne międzynarodowe procesy dotyczące zbrodni popełnionych w ramach wojny przeciwko Ukrainie, w tym mechanizm stosowania artykułu przewidującego odpowiedzialność za zbrodnie agresji zgodnie ze Statutem Rzymskim. Jego wystąpienie skupiło się na konieczności dostosowania mechanizmów prawnego reagowania na współczesne konflikty, w tym w Afganistanie, w Ukrainie czy na Bliskim Wschodzie, aby skutecznie przeciwdziałać agresji i zapewnić sprawiedliwość w świetle obecnych wyzwań geopolitycznych.

Dr Yuriy Bielousov zaprezentował temat poświęcony funkcjonowaniu narodowego systemu Ukrainy w zakresie ścigania zbrodni międzynarodowych, gdzie omówił aspekty i wyzwania, z którymi Ukraina styka się w kontekście ścigania sprawców zbrodni o charakterze międzynarodowym. W swoim wystąpieniu dr Bielousov przedstawił dane o tym, że w ciągu 10 lat wojny w Ukrainie odnotowano ponad 13 tys. przypadków popełnionych zbrodni wojennych oraz obecnie jest 466 oficjalnych podejrzanych, 300 spraw toczących się w sądach i 72 wydane wyroki. Dr Bielousov zauważył również, że ukraińskie organy ścigania i organy sądowe będą odgrywać główną rolę w ściganiu i skazywaniu winnych zbrodni międzynarodowych popełnionych na jej obszarze.

Pan Yevgen Zakharov, w swoim wystąpieniu poświęconym podejściu Charkowskiej Grupy Ochrony Praw Człowieka do dokumentowania i analizowania zbrodni międzynarodowych oraz pomocy ofiarom, opowiedział o ogromie pracy wykonanej przez organizację w kontekście wojny w Ukrainie, a mianowicie: utworzeniu bazy danych zawierającej dowody popełnionych zbrodni (obecnie zawiera informacje o ok. 16 tys. przypadków), prowadzeniu wizyt monitorujących na terenach zwolnionych, asyście w czynnościach śledczych, sporządzaniu oświadczeń o popełnionych zbrodniach dla ukraińskich organów ścigania.

W II panelu prelegenci wzięli udział za pośrednictwem platformy Zoom. Moderatorką tego panelu była Pani dr Anna Adamska-Galant, koordynatorka projektu UE Pravo-Justice. Podczas tego panelu swoje wystąpienia ogłosili:

- dr Matthew Gillett, profesor University of Essex; Specjalny Mandat ONZ – wiceprzewodniczący Grupy Roboczej ds. Arbitralnych Zatrzymań – tytuł wystąpienia: *Attacks Against the Existence of a State as an Indicia of Genocidal Intent*;
- dr Deborah Ruiz Verduzco, dyrektor Funduszu na rzecz Ofiar, Międzynarodowy Trybunał Karny w Hadze – tytuł wystąpienia: *How the future of Reparations may look like for Ukraine*;
- dr Anton Korynevych, Ambassador-at-Large w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Ukrainy – tytuł wystąpienia: *Ensuring accountability for the crime of aggression against Ukraine*.

Dr Matthew Gillett, w swoim wystąpieniu poświęconym przypadkom ataków przeciwko istnieniu państwa jako oznace zamiaru popełnienia ludobójstwa, skoncentrował się na analizie, w jaki sposób wypowiedzi przywódców państw, w tym Federacji Rosyjskiej, zaprzeczających istnieniu państwa, mogą stanowić wskaźnik intencji ludobójczych oraz jakie dowody mogą służyć jako potwierdzenie zamiaru ludobójczego, np. język dehumanizujący. W swojej prezentacji dr Gillett przedstawił również tematykę ustalania zamiaru ludobójstwa na przykładach orzeczeń sądowych Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii (ICTY) oraz Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy (ICTR). W trakcie wystąpienia dr Gillett przedstawił argumenty potwierdzające, że działania wymierzone w destabilizację lub zaprzeczenie istniejącego państwa mogą być interpretowane jako element szerszego zamiaru ludobójczego.

Dr Deborah Ruiz Verduzco przeanalizowała możliwe scenariusze dotyczące reparacji dla Ukrainy w kontekście działań Międzynarodowego Trybunału Karnego (ICC). Wspomniała także o instytucjach i mechanizmach udzielania reparacji, o zasadach dochodzenia roszczeń w międzynarodowym prawie praw człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii reparacji. Opowiedziała również o różnicy pomiędzy roszczeniami o odszkodowanie i zadośćuczynienie w prawie międzynarodowym.

Dr Anton Korynevych zaprezentował prawne mechanizmy stosowane przez Ukrainę w odpowiedzi na zbrodnię agresji Federacji Rosyjskiej. Spośród tych mechanizmów wyróżnił takie jak: odszkodowanie dla ofiar, działania Międzynarodowego Trybunału Karnego oraz wymóg utworzenia specjalnego trybunału do ścigania zbrodni agresji przeciwko Ukrainie. Dr Korynevych skupił się właśnie na znaczeniu utworzenia takiego trybunału i postawienia przed nim winnych zbrodni agresji nie tylko dla Ukrainy, ale i dla całej społeczności międzynarodowej.

Panel III także był poświęcony zagadnieniom międzynarodowego prawa karnego. Moderatorką tego panelu również była Pani dr Anna Adamska-Galant, koordynatorka projektu UE Pravo-Justice. Podczas III panelu swoje wystąpienia ogłosili:

- dr hab. Karolina Wierczyńska, profesor Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, Zakład Prawa Międzynarodowego Publicznego – tytuł wystąpienia: *Od idei Lemkina do konwencji o ludobójstwie*;
- dr hab. Hanna Kuczyńska, profesor Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, Zakład Prawa Karnego – tytuł wystąpienia: *Jak idee Lemkina stały się rzeczywistością: praktyka ścigania ludobójstwa i problemy z nią związane*;
- dr Barbara Błońska oraz dr Andriy Kosyło, Uniwersytet Warszawski, Centrum Badań Zbrodni Międzynarodowych – tytuł wystąpienia: *Przymusowe przekazywanie dzieci ukraińskich do rodzin rosyjskich: problem kwalifikacji prawnokarnej*.

Dr hab. Hanna Kuczyńska w swoim wystąpieniu omówiła definicję zbrodni ludobójstwa według Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa. Skupiła się na analizie różnych problemów związanych z procesem stosowania elementów definicji tej zbrodni, czyli wyznaczeniu grupy chronionej, kwestii liczby ofiar do celów zakwalifikowania czynu jako ludobójstwa, koncepcji wykazania zamiaru ludobójczego.

Dr hab. Karolina Wierczyńska przedstawiła ewolucję koncepcji dotyczących ludobójstwa, szczególnie w kontekście prac prawnika Rafała Lemkina. Podczas prezentacji Pani Profesor opowiedziała, jakie były pierwotne zamierzenia Lemkina, jak ewoluowały jego pomysły w kontekście przeciwdziałania i karania zbrodni ludobójstwa oraz jak ostatecznie te idee zostały sformalizowane w prawie międzynarodowym, zwłaszcza poprzez przyjęcie Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa.

Dr Barbara Błońska we współautorstwie z dr. Andriy Kosyło przedstawili problem przymusowego przekazywania dzieci ukraińskich do rodzin rosyjskich. Prelegenci w szczególności omówili przypadki takich działań, zmiany w prawie rosyjskim mające na celu ułatwienie adopcji dzieci posiadających obywatelstwo ukraińskie przez rosyjskie rodziny. Szczególną uwagę poświęcono problemowi prawnokarnej kwalifikacji czynów polegających na przymusowym przekazywaniu dzieci od jednej grupy narodowej (Ukraińców) do innej grupy (Rosjan) w świetle regulacji Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa oraz Statutu Rzymskiego Międzynarodowego Trybunału Karnego. Prelegenci zwrócili uwagę na to, że w takich przypadkach wykazując zamiar zniszczenia grupy narodowej, chociażby w części, czyny te należy kwalifikować jako ludobójstwo.

Panel konferencyjny IV poświęcony był zidentyfikowaniu i omówieniu najnowszych wyzwań w obszarze polityki społecznej w kontekście toczących się na terytorium Ukrainy działań wojennych. Moderatorką tego panelu była dr hab. Dagmara Woźniakowska, kierowniczka Katedry Kryminologii i Polityki Kryminalnej IPSIR UW. Podczas panelu swoje wystąpienia wygłosili:

- a. prof. Katarzyna Celińska, John Jay College of Criminal Justice The City University of New York we współautorstwie z dr Katarzyną Witkowską-Rozparą, Uniwersytet Warszawski, Centrum Analiz Kryminologicznych – tytuł wystąpienia: Reakcja organizacji pozarządowych na kryzysową sytuację związaną z napływem uchodźców ukraińskich w Polsce – wstępne doniesienia z badań;
- b. dr Maria Baran, Uniwersytet SWPS w Warszawie – tytuł wystąpienia: Wrażliwe kulturowo rekomendacje dla podmiotów wspierających Ukraińców w Polsce – wyniki badania jakościowego;
- c. dr hab. Mikołaj Pawlak, profesor UW, Agnieszka Kozakoszczak, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Uniwersytet Warszawski – tytuł wystąpienia: Asystentura międzykulturowa w systemie edukacji formalnej w Polsce;
- d. dr Liudmyła Dubchak, współpracowniczka Centrum Analiz Kryminologicznych UW – tytuł wystąpienia: *Dzieci z ukraińskich domów dziecka w czasie wojny. Wyzwania dla Polski i innych krajów Europy.*

Prof. Katarzyna Celińska oraz dr Katarzyna Witkowska-Rozpara w swoim wystąpieniu przedstawiły wyniki badań własnych realizowanych przez John Jay College of Criminal Justice (Grant PSC CUNY 54, Traditional) we współpracy z Centrum Analiz Kryminologicznych UW. Badania polegały na przeprowadzeniu wywiadów z osobami pracującymi (lub działającymi w ramach wolontariatu) w organizacjach pozarządowych, które zaangażowały się w pomoc świadczoną uchodźczyniom i uchodźcom z Ukrainy. Zrealizowane badania pozwoliły na zidentyfikowanie zmieniających się potrzeb zgłaszanych przez ukraińskie uciekinierki i uciekinierów wojennych, zróżnicowanych form działań pomocowych stanowiących odpowiedzi na te potrzeby, jak również umożliwiły wskazanie najbardziej istotnych trudności i przeszkód w obszarze działań pomocowych. Jak wskazywały referentki, zarówno osoby pracujące w organizacjach pozarządowych, jak i te działające w ramach wolontariatu w istotnym stopniu podkreślały m.in. konieczność ustabilizowania modelu finansowania organizacji pozarządowych, wprowadzenia opieki psychologicznej, która objęłaby osoby świadczące pomoc, czy też zaangażowania w działania organizacji pozarządowych asystentek i asystentów międzykulturowych.

Dr Maria Baran w swojej prezentacji przedstawiła wyniki badań dotyczących sposobów, skutecznego wsparcia społeczności ukraińskiej w Polsce, w szczególności kobiet, biorąc pod uwagę aspekty kulturowe. Podczas badania zostały poruszone kwestie wyzwań i trudności, z którymi spotykają się uchodźczynie w Pol-

sce, oraz sposoby radzenia sobie z tymi problemami. Na podstawie wyników badań zostały sporządzone rekomendacje dla NGO, takie jak konsultacja z beneficjentami i badanie potrzeb, edukacja międzykulturowa, psychoedukacja na temat pomocy psychologicznej.

Prof. Agnieszka Kozakoszczak i dr hab. Mikołaj Pawlak w swoim wystąpieniu zaprezentowali rezultaty swoich badań dotyczących dzieci migranckich w polskich szkołach. Znaczna część tych dzieci to uchodźcy wojenni z Ukrainy. Jednym z rozwiązań stosowanych w polskim szkolnictwie jest praca asystentek międzykulturowych, które wspierają w adaptacji dzieci cudzoziemskie. Wiele asystentek to również migrantki i uchodźczynie z Ukrainy, a także osoby z innych krajów. W Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji nie tylko prowadzone są badania na temat wsparcia dzieci migranckich i ich integracji, lecz także zorganizowane zostały studia podyplomowe zwiększające kompetencje zawodowe asystentek i asystentów międzykulturowych. Aktywność ta łączy w IPSiR UW trzy misje uniwersytetu: badania, dydaktykę i wpływ na otoczenie społeczne, gdyż pracownicy IPSiR włączają się w promowanie asystentury międzykulturowej i rozwój tej grupy zawodowej.

Dr Liudmyła Dubchak w swoim wystąpieniu przedstawiła problemy, z którymi zetknęły się dzieci i ich opiekunowie w związku z ewakuacją ukraińskich domów dziecka z Ukrainy do innych krajów po inwazji wojsk rosyjskich w 2022 r. Prelegentka zwróciła uwagę na zasady organizacyjne funkcjonowania domów dziecka w Ukrainie oraz aspekty prawne ustanowienia opieki nad dziećmi. Właśnie specyfika funkcjonowania ukraińskich domów dziecka stała się wyzwaniem podczas ewakuacji dla krajów przyjmujących. Ponadto dr Dubchak skupiła się na problemach prawnych związanych z uznaniem opieki nad dziećmi ustanowionej zgodnie z prawem ukraińskim i ustanowienia opieki w krajach przyjmujących, problemach związanych ochroną dzieci z ukraińskich domów dziecka przed nielegalną adopcją, pracą przymusową i handlem dziećmi.

Oprócz udziału stacjonarnego w konferencji można było uczestniczyć online za pośrednictwem platformy Zoom. Ponadto była prowadzona transmisja na żywo na platformie YouTube. Nagranie z konferencji można zobaczyć w dwóch wersjach językowych – polskiej i angielskiej – na kanale YouTube Centrum Badań Zbrodni Międzynarodowych UW¹.

Bibliografia

Netografia:

Centrum Badań Zbrodni Międzynarodowych UW, *Legal and Social Consequences of Crimes of International Law in Ukraine (English version)*, „YouTube” 2024, <https://youtu.be/eZWZvGd-u2A?si=C6LRgJngAADTvm8T&t=1> [dostęp: 30.12.2023 r.].

Centrum Badań Zbrodni Międzynarodowych UW, *Prawne i społeczne skutki zbrodni prawa międzynarodowego w Ukrainie (wersja polska)*, „YouTube” 2024, <https://youtu.be/1bGi1XHbO7A?si=BQwthGaI4pvaBPIF&t=1> [dostęp: 30.12.2023 r.].

1 Centrum Badań Zbrodni Międzynarodowych UW, *Legal and Social Consequences of Crimes of International Law in Ukraine (English version)*, „YouTube” 2024, <https://youtu.be/eZWZvGd-u2A?si=C6LRgJngAADTvm8T&t=1> [dostęp:]; Centrum Badań Zbrodni Międzynarodowych UW, *Prawne i społeczne skutki zbrodni prawa międzynarodowego w Ukrainie (wersja polska)*, „YouTube” 2024, <https://youtu.be/1bGi1XHbO7A?si=BQwthGaI4pvaBPIF&t=1> [dostęp: 30.12.2023 r.].